

Ks. dr hab. Wiesław Łużyński, prof. UMK
Wydział Teologiczny
Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu
ul. Gagarina 37, 87-100 Toruń

Toruń 15.09.2021 r.

Recenzja

rozprawy doktorskiej ks. mgr. lic. Vitalija Kotyka CSsR pt.:
„Humanizm chrześcijański w nauczaniu pasterskim kard. Lubomyra Huzara”
napisanej pod kierunkiem
ks. prof. dr. hab. Ryszarda Hajduka CSsR,
Olsztyn 2021

U źródeł wielkich cywilizacji znajdowała się zawsze religia. Tak było w przypadku kultury chińskiej, babilońskiej, egipskiej, a szczególnie żydowskiej. W Europie o tożsamości zamieszkujących ją narodów zadecydowało chrześcijaństwo. W historii wielu z nich spełniło ono rolę cywilizacyjną. Chrześcijaństwo ukształtowało hierarchię wartości, system prawny, rozumienie dziejów ludzkich. Przesłanie Ewangelii było impulsem dla twórców kultury. Szczególnym wkładem Kościoła w kulturę Europy jest rozumienie godności człowieka, jego powołania i ostatecznego przeznaczenia, jego praw i obowiązków, relacji do wspólnoty. Diakonia prawdy w obszarze antropologii jest ważnym elementem misji ewangelizacyjnej Kościoła. W postulat ten wpisuje się ks. mgr lic. Vitalij Kotyk przygotowując rozprawę doktorską na temat humanizmu chrześcijańskiego w nauczaniu pasterskim kardynała Lubomyra Huzara. Warto podkreślić, że Autor rozprawy odwołuje się do nauczania greckokatolickiego kapłana i kardynała, dla którego wartości chrześcijańskiego humanizmu były nie tylko tematami pasterskiego nauczania, ale również ważnym elementem życia i świadectwa wiary.

1. Formalny aspekt pracy

Formalny aspekt pracy nie budzi zastrzeżeń. Temat został sprecyzowany jasno i zwięźle. Czytelnik nie ma wątpliwości, co jest przedmiotem materialnym i formalnym analizy podjętej przez ks. Kotyka. Spis treści jest logiczny i przejrzysty, i pozwala łatwo zorientować się w podstawowych zagadnieniach analizowanych w rozprawie. Układ poszczególnych rozdziałów i paragrafów jest poprawny, i umożliwił we właściwej

27.09.2021 em

kolejności zaprezentować główne tezy opracowania. Praca jest obszerna, liczy 317 stron. Poszczególne rozdziały zawierają wprowadzenie w temat, prezentacje treści oraz zamykające je podsumowanie. Przypisy stosowane są poprawnie i konsekwentnie. Autor opiera swoją pracę na bogatej bazie źródłowej. Zawiera ona materiały biblijno-liturgiczne oraz dokumenty Kościoła obejmujące dokumenty Soboru Watykańskiego II, dokumenty papieskie, homilie, przemówienia, katechezy papieży, dokumenty Stolicy Apostolskiej, dokumenty Kościoła partykularnego UGKC. Obejmuje również źródła własne, czyli listy pasterskie, homilie i kazania oraz wywiady i publikacje Lubomyra Huzara. Autor odwołuje się także do obszernej literatury przedmiotu oraz literatury pomocniczej. Bibliografia obejmuje aż 49 stron.

Wstęp i zakończenie zawierają ważne elementy składowe. We wstępie Doktorant wymienia pojęcia użyte w tytule pracy. Prezentuje postać Lubomyra Huzara jako osoby ucieleśniającej wartości humanizmu chrześcijańskiego i wielki autorytet moralny na Ukrainie (s. 14-17). Precyzuje, że humanizm w jego ujęciu jest spojrzeniem na godność i powołanie człowieka w świetle tajemnicy Słowa Wcielonego (s. 19-22). Człowiek swoje *optimum potentiae* osiąga w Chrystusie, naśladowując Go i upodabniając się do Niego. Doktorant precyzyjnie określa problem badawczy rozprawy stwierdzając: „niniejsza dysertacja próbuje odpowiedzieć na pytanie, w jaki sposób kard. Huzar w homiliach, przemówieniach i listach adresowanych do wiernych zachęcał ich do urzeczywistniania wartości humanistycznych, które są zarazem ewangelicznymi. Tym samym rozprawa ta ma stanowić wkład w rozwój współczesnej homiletyki” (s. 17-18). Autor określa w ten sposób również źródła do których będzie się odwoływał. Praca ma charakter nowatorski, ponieważ brakuje poważniejszych badań i publikacji na wskazany temat. Luka dotycząca tak ważnej postaci dla Kościoła na Ukrainie, oraz istotne zagadnienie humanizmu chrześcijańskiego w jego nauczaniu, uzasadnia podjęcie badań na ten temat (s. 26). Zastosowana w trakcie opracowania tematu metoda badawcza polega na „analizie źródeł i syntezie wyników badań, uzupełniona o metodę porównawczą” (s. 28). Analiza tekstów ma w podsumowaniu doprowadzić do sformułowania wniosków – w jaki sposób nauczanie kardynała może inspirować współczesnych duszpasterzy, wiernych i ludzi dobrej woli w realizacji postulatów humanizmu chrześcijańskiego (s. 28). Natomiast obszerne, obejmujące 10 stron, zakończenie stanowi harmonijne podsumowanie dokonanych analiz oraz próbę aktualizacji nauczania Huzara we współczesnym Kościele

(s. 254-264). Zatem praca jest od strony formalnej starannie przygotowana. Zawiera wszystkie elementy istotne dla rozprawy doktorskiej.

2. Struktura i treść rozprawy

Praca została podzielona na 5 rozdziałów. Ich kolejność jest logiczna, a zawarta w nich treść odpowiada tytułom poszczególnych części pracy. Doktorant w pierwszym rozdziale słusznie zwraca uwagę na humanistyczny wymiar formacji chrześcijańskiej Lubomyra Huzara. Prezentuje wspólnoty i doświadczenia życiowe, które wpłynęły na formowanie się jego osobowości. Było to przede wszystkim wychowanie w chrześcijańskiej rodzinie, w szkole oraz organizacji skautowskiej „Płast”. Gdy rodzina przeprowadziła się z Austrii do Stanów Zjednoczonych wstąpił do niższego seminarium duchownego w Stanfordzie. Później kontynuował studia na Wydziale Teologicznym Katolickiego Uniwersytetu w Waszyngtonie. W roku 1958 przyjął święcenia kapłańskie i pracował jako nauczyciel, prefekt, a następnie wicerektor seminarium w Stanfordzie. Był kapelanem Ukraińskiego Związku „Sojuzivka” oraz kapelanem Związku Młodzieży Ukraińskiej w Ameryce z siedzibą w Ellenville. W 1965 roku został mianowany proboszczem parafii Świętej Trójcy w Kerhonkson. W roku 1969 przeniósł się do Rzymu i po uzyskaniu doktoratu z teologii podjął w latach 1973-1984 wykłady z eklezjologii na Papieskim Uniwersytecie Misyjnym Urbaniana. W czasie pobytu w Rzymie pomagał patriarsze Józefowi Slipomu w utrzymywaniu kontaktów ze wspólnotami greckokatolickimi na całym świecie. W tym czasie prowadził również wiele rekolekcji. Następnie po przebyciu formacji u benedyktynów wstąpił do klasztoru studytów w Rzymie. Po upadku systemu komunistycznego Huzar wraz ze wspólnotą zakonną przeprowadził się na Ukrainę. Jeszcze w czasie pobytu w Rzymie, w 1977 roku, został wraz z dwoma innymi księżmi potajemnie wyświęcony na biskupa. W 2001 roku mianowano go na urząd arcybiskupa lwowskiego i głowę Ukraińskiego Kościoła greckokatolickiego. Przeszedł na emeryturę w roku 2011. Ważną rolę w jego formacji humanistycznej odegrała również fascynacja duchowością chrześcijańskiego wschodu, wybitne postaci Kościoła – przede wszystkim metropolita Andrzej Szeptycki i patriarcha Józef Slipyj oraz nauczanie Kościoła. Wpływ na jego wychowanie miała także filozofia i wartościowa literatura (s. 30-68). Doktorant właściwie przedstawił sylwetkę Lubomyra Huzara uwzględniając jego humanistyczną formację.

W rozdziale drugim Autor przechodzi do analizy tematu głównego pracy jakim jest humanizm chrześcijański w nauczaniu Huzara. Kardynał ukazuje człowieka jako istotę otwartą na transcendencję. Jest on bowiem powołany do życia w jedności z Bogiem. Miłość człowieka jest odpowiedzią na miłość Boga. Człowiek realizuje swoje powołanie w takiej mierze, w jakiej kocha naśladować Boga, który jest miłością. Jedność człowieka z Bogiem wyraża się w wierze, nadziei i miłości. Relację tę podtrzymuje również modlitwa. Człowiek podążający za Chrystusem realizuje w swoim życiu takie wartości jak dobro, odpowiedzialna wolność, prawda oraz pokój. Wiara posiada też wymiar moralny. Dla Huzara życie moralne jest zakorzenione w duchowym doświadczeniu i poznaniu Boga. Istotne znaczenie ma również dobry przykład moralnie dojrzałych ludzi. Niezastąpioną rolę w kształtowaniu postawy moralnej pełni rodzina, a także szkoła, Kościół i uniwersytet. W odniesieniu do dóbr materialnych kardynał podkreślał godziwość bogactwa zdobytego w sposób uczciwy, a także konieczność wykorzystania go dla dobrych celów (s. 69-110) Autor starannie przedstawił podstawowe elementy humanizmu chrześcijańskiego w ujęciu kardynała.

Kolejny rozdział ks. Kotyk zatytułował: „Człowiek w *Communio personarum*”. Zwraca w nim uwagę na społeczny charakter ludzkiej natury. Małżeństwo i rodzina jest pierwszym i podstawowym jego wymiarem. Jest ona przede wszystkim środowiskiem życia człowieka oraz najmniejszą i najważniejszą komórką społeczeństwa. Ma ona znaczenie dla życia każdego człowieka, społeczeństwa, a także całej ludzkości. Kardynał podkreślał chrześcijański charakter małżeństwa i rodziny oraz konieczność prowadzenia duszpasterstwa przygotowującego młodych do zawarcia małżeństwa oraz właściwego przeżywania relacji małżeńskiej i rodzinnej. W procesie wychowania młodych zwracał uwagę na konieczność odnalezienia prawdy i życia nią. Zachęcał do realizacji talentów i urzeczywistniania wyznaczanych sobie celów. Ważnym narzędziem w kształtowaniu osobowości jest według kardynała organizacja „Płast”. Człowiek jako istota społeczna wchodzi w relacje międzyludzkie również w innych wspólnotach. Kardynał podkreślał przynależność narodu ukraińskiego do cywilizacji europejskiej. Dostrzegał problemy związane z dziedzictwem komunizmu w swojej ojczyźnie. Zachęcał rodaków do aktywności na rzecz pomyślności swego kraju. Zwracał uwagę na problem emigracji wewnętrznej na Ukrainie oraz zewnętrznej – poza jej granice (s. 111-159).

Rozdział czwarty dotyczy chrześcijańskiej wizji działalności politycznej w nauczaniu kardynała. W swoim przesłaniu zwracał uwagę na powinność angażowania się

chrześcijan w ten obszar. Kościół hierarchiczny odnosi się do niego głosząc zasady moralne. Huzar interpretował politykę jako troskę o dobro bliźnich i jedną z największych form miłości do własnego narodu. Piętnował korupcję w życiu politycznym Ukrainy. Jako piętę achillesową tego kraju uznawał brak dobrych przywódców. Politycy mają służyć narodowi, a nie nad nim panować. Przypominał o obywatelskim obowiązku udziału w wyborach. Krytykował przejawy deprawacji moralnej w polityce. Występował w obronie godności każdego człowieka. Głosił, że największą siłą w przeciwstawianiu się złu jest prawda. Angażował się w wydarzenia „pomarańczowej rewolucji”. Proponował dialog jako sposób rozwiązywania konfliktów społecznych. Odnosząc się do aktualnych znaków czasu nauczał na temat postawy chrześcijanina wobec agresji i wojny. Nawoływał do narodowego pojednania. Nauczał o prawie narodu do samoobrony i prawie do bycia niepodległym państwem. Rozwiązanie problemu wojny widział w nawróceniu się ludzi do Boga (s. 160-205). Autor rozprawy trafnie charakteryzuje problemy polityczne Ukrainy oraz ich ocenę w nauczaniu Huzara.

Rozdział piąty zawiera kwestię zaangażowania Kościoła w promocję humanizmu ewangelicznego na Ukrainie. Kardynał Huzar podkreślał, że ewangelizacja ma być odpowiedzią na potrzeby współczesnych ludzi. Jej adresatami są członkowie społeczeństwa ukraińskiego – w przeważającej części ludzie ochrzczeni, jednak nie związani z Kościołem. Problemem jest także zranienie ideologią komunistyczną, która obowiązywała przez dziesięciolecia w tym kraju. Według kardynała ważnym zadaniem jest tu doprowadzenie ochrzczonych do żywej wiary. Grekokatolicy w Europie Zachodniej i Ameryce Północnej zmagają się z pokusą konsumpcjonizmu i agnostycyzmu. Ewangelizacja konfrontuje się tam z innymi problemami. Jej adresatami są więc osoby, które nie znają Ewangelii, chrześcijanie o słabnącej wierze, oraz ci, którzy odeszli od wiary i Kościoła. W jej centrum powinna zawsze znajdować się Osoba Jezusa Chrystusa i Jego dzieło zbawcze. Dobrą Nowinę trzeba głosić słowem, i świadectwem życia. Ewangelizacja ma łączyć się z humanizacją. Chrześcijanin powinien stawać się nowym człowiekiem. Jedynie w ten sposób można będzie budować lepszy świat. Narzędziem promocji humanizmu ma być również wspieranie działalności ekumenicznej. Fundamentem jedności jest Pismo Święte, wiara w Jezusa Chrystusa oraz przykazanie miłości. Drogą do budowania więzi między chrześcijanami ma być powrót do tożsamości chrześcijańskiej, tolerancja w relacjach międzykościelnych, trwanie w jedności z Kościołem powszechnym i przebaczenie. Autor rozprawy wskazuje również na liczne inicjatywy zjednoczeniowe,

które podejmował kardynał Huzar. Przejawem promocji humanizmu integralnego jest, zdaniem hierarchy, kształtowanie życia publicznego w duchu Ewangelii. Zaangażowanie Kościoła ma być przede wszystkim odpowiedzią na aktualne wyzwania społeczne, w tym układanie relacji między państwem a Kościołem w duchu współpracy. Kościół humanizuje społeczeństwo poprzez modlitwę za naród i państwo oraz ucząc miłości do ojczyzny. Formuje postawy prospołeczne ucząc uczciwości, sprawiedliwości, prawdy, odpowiedzialności. Kolejnym sposobem promowania humanizmu jest działanie na rzecz pojednania między narodami. Jego podstawą jest kształtowanie powszechnego braterstwa oraz wychowanie wiernych do pokoju. Szczególnym wyzwaniem jest tu podejmowanie inicjatyw na rzecz zbliżenia ukraińsko-polskiego oraz pojednania rosyjsko-ukraińskiego (s. 206-253). Ks. Kotyk starannie wychwycił różne formy zaangażowania Kościoła w szerzenie humanizmu. Trafnie wskazał na potrzebę zmiany mentalności, nawrócenie człowieka, by w ten sposób budować nowe społeczeństwo i nowy świat.

Rozprawę podsumowuje zakończenie (s. 206-253). Autor właściwie odnosi się do pytania sformułowanego we wstępie i stanowiącego jej problem badawczy. Potwierdza, że cel pracy został zrealizowany. Następnie dokonuje podsumowania poszczególnych rozdziałów wskazując szczegółowo w jaki sposób zrealizował zagadnienie humanizmu chrześcijańskiego w nauczaniu kardynała Huzara. Autor porusza się w obszarze badawczym jaki wyznaczył sobie we wstępie pracy. Poszczególne jej części stanowią spójną całość. W całości stanowią ciekawe opracowanie ukazujące ważną dla Kościoła na Ukrainie postać kardynała Huzara oraz aktualne i potrzebne zagadnienie humanizmu chrześcijańskiego.

3. Walory rozprawy

A) Wartością rozprawy jest sam wybór tematu. W sytuacji rosnącej krytyki chrześcijaństwa warto ukazywać wybitne postaci Kościoła, które urzeczywistniały postulaty chrześcijańskiego humanizmu, a przede wszystkim tezę, że w Chrystusie, w bliskiej relacji z Nim, człowiek może osiągnąć swoje *optimum potentiae*. Zagadnienie jest zatem bardzo aktualne, a wybór tematu trafny.

B) Autor rozprawy ukazuje ukraińską tradycję humanistyczną. Przypomina, że Kościół i cała Europa rzeczywiście oddycha dwoma płucami: wschodnim i zachodnim. Podkreśla, że również Europa Środkowa i Wschodnia posiada swoją specyfikę, bogactwo, twórczość

w dziedzinie kultury. Charakteryzuje ją również ciekawa myśl teologiczna. Tradycja humanistyczna należy do tego ważnego dorobku. Dobrze, że Ks. Vitalij Kotyk ukazuje w tak obszerny i kompetentny sposób tę tradycję.

C) Należy podkreślić również objętość doktoratu. Całość pracy, wraz z bibliografią obejmuje 317 stron. W tak obszernej rozprawie autor przedstawia wiele zagadnień składających się na humanizm chrześcijański w nauczaniu kardynała Huzara. Jest to opracowanie obszerne nie tylko w znaczeniu dużej ilości stron. Jest ono w pewnym sensie kompletne ze względu na wielką ilość zagadnień mieszczących się w temacie humanizmu chrześcijańskiego w nauczaniu kardynała.

D) Na uwagę zasługuje również obszerna baza źródłowa pracy doktorskiej. Autor podjął się trudnego zadania dotarcia do bardzo bogatego nauczania kardynała. Dokonał jego analizy, wydobyl główne zagadnienia oraz stworzył syntezę, by rozprawa stanowiła spójną całość.

E) Ważnym walorem rozprawy jest jej uporządkowana struktura. Poszczególne części pracy, jej rozdziały i paragrafy zawierają wstęp, rozwinięcie tematu oraz zakończenie. Autor starannie prowadzi czytelnika przez kolejne zagadnienia przedstawiane w rozprawie.

4. Uwagi krytyczne

A) W pracy można zauważyć drobne przeoczenia na etapie ostatecznej redakcji tekstu. Na s. 224 Autor pisze o tym, że duszpasterze nie powinni ulegać pokusie „demoralizowania”. Z kontekstu wynika, że chodzi tu raczej o „moralizowanie”. Na s. 229 i 230 powtórzony został ten sam cytat o potrzebie przewycięzania ducha konfesjonalizmu.

B) Wstęp mógłby być krótszy. Doktorant wiele miejsca poświęca w nim postaci kardynała Huzara. Te treści zostaną później przedstawione w rozdziale pierwszym.

5. Pytania

A) Jakie konkretne owoce głoszenia przez kardynała oraz jego zaangażowania na rzecz humanizmu chrześcijańskiego Doktorant mógłby wskazać?

B) W jaki sposób nauka i świadectwo kardynała jest kontynuowane we współczesnym Kościele na Ukrainie.

6. Wniosek końcowy

Praca doktorska mgr lic. Vitalija Kotyka została przygotowana zgodnie z postawionym we wstępie problemem badawczym. Wykorzystano obszerną bazę źródłową w postaci nauczania pasterskiego kardynała Lubomyra Huzara. Rozprawę przygotowano w oparciu o jasno określone i stosowane w pracy metody badawcze. Praca stanowi nowość w zakresie homiletyki materialnej. Wnosi nowe elementy w tym zakresie. Doktorant przedstawił podstawowe elementy humanizmu chrześcijańskiego w oparciu o nauczanie pasterskie kardynała Huzara. Rozprawa stanowi logiczną i zwartą całość. Autor potrafi stawiać oryginalne tezy, formułuje ciekawe wnioski oraz trafne uogólnienia. Praca spełnia wymagania stawiane rozprawom doktorskim określone w *Ustawie z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach naukowych i tytule w zakresie sztuki*. Wnoszę zatem do Rady Naukowej Dyscypliny nauki teologiczne Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie o dopuszczenie go do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Ks. Wiesław Łużyński

Ks. dr hab. Wiesław Łużyński, prof. UMK

Toruń 15.09.2021